

za grotesko *Upravnik gledališč na inšpekciji*, ki ji je bil za osnovo sicer resničen dogodek iz prvih let po osvoboditvi, vendar je le-ta, žal, že tako daleč od nas, da večina bravcev satirične osti v noveli ne bo mogla odkriti. V parodiji *Hišica nad progo* pa je osnovni kontrast med lažnim poetičnim vzdušjem, ki ga lahko najdemo v nekaterih delih naših »realističnih« pisateljev, in dejansko resničnostjo, zastavljen zelo spretno in domiselno, vendar pa zgubi parodija na učinkovitosti zavoljo malce preveč grotesknega konca.

Godinova satira ni satira v pravem pomenu besede: avtor v nji sicer napada posamezne napake in slabosti individualnih značajev pa tudi družbe, vendar z neko blagohotno in na koncu vseodpuščajočo modrostjo in prizanesljivostjo, ne pa s sarkastično jedkostjo in s tem, da bi brezkompromisno razgaljal vzroke pojavov, kar je lastnost prave satire. Njegovo pisanje je prežeto s človečnostjo, in morda je prav ta topla, neposredna človečnost tista, zavoljo katere so nam njegove novelice kljub vsem umetniškimi pa formalnim pomislekom še vedno simpatične. Godinova vseskozi zabavna zbirka humoresk in satir deluje prijetno: neizpodbitno dejstvo je namreč, da je prav tovrstne literature pri nas premalo, saj smo Slovenci nasploh zelo otožen narod, pri katerem sta humor in satira le redka gosta. Zato je še posebej razveseljivo, da se včasih le kdo opogumi in izda malo bolj veselo knjigo (spomnimo se samo, kako hitro je bila razgrabljena Menartova satirična zbirka *Časopisni stih*). Zato ni čudno, da bo pričujoča knjiga za marsikoga ne samo prijetno razvedrilo, marveč tudi (in to je še pomembnejše) blago in dobrohotno mežikajoč semafor.

Borut Trekman

MIROSLAV KOŠUTA, MORJE BREZ OBALE

Košutov pesniški prvenec *Morje brez obale** je zbirka sedemintridesetih pesmi, razdeljenih v pet ciklov z zaključno pesmijo. Komponiran je na temo morje, obala in človek, čemur se podreja vsa snov, motivika ter izrazni fond, ali če drugače rečem, iz česar izhaja domala slehernna prvina Košutove zbirke. Ta enovitost daje slutiti, da pesniku ta svet predstavlja življenjsko osnovo, v kateri je zakoreninjen z intimnostjo svojega prvinskega doživetja. Jasno pa je, da je treba ves ta zaznavni svet prenesti v sfero pesnikovega oblikovanja, zlasti pa še njegovega metaforičnega abstrahiranja. Ta proces razodeva že ustaljen prijem, kar samo potrjuje, da stopa naš pesnik v javnost dokaj formiran.

Kompozicija petih ciklov vsebinsko usklaja avtorjevo notranje dozorevanje, oblikovalni razpon časa, v katerem so pesmi nastajale, ter motivno in idejno sorodnost. Prvi cikel *Pomladno popoldne* je avtorjev pogled na lastno izhodišče, ko v pesmi z istim naslovom lirično reflektivno določa prve mejnike svojih življenjskih spoznanj, ki so tradicionalno boleča (*In nebo je bilo čisto nizko / da sem si ožgal roke od sonca*). Vse ostale pesmi govore o pesnikovi osveženosti in občutku lastnega bivanja, kakor ga pojmuje nekdo iz mlade generacije, ki je tu še ves optimistično čist, a se kasneje prevesi v načeto upadanje. Tudi

* Miroslav Košuta, *Morje brez obale*. Opremil Zdravko Vatovec. Izdala založba Lipa. Koper 1963.

naslednja dva cikla, *Sipina* in *Bisernica vrodu*, pojeta o pesnikovem doživljanju lastnega sveta, toda, gledano razvojno, z novih stališč, predvsem pa z novim tonom, ki bravca prepričuje o dobršni avtorjevi umirjenosti, o nekakšni lirični objektivizaciji sveta (*Zapri oči, obala se razgalja / mi je rekel les // Zdaj ga božam / prsti iščejo v njem samoto / ki mi je tu tako blizu*). V tretjem ciklu poseže globlje v erotiko in je oblikovno morda najbolj homogen in samosvoj (*Nikdar nisi, Ni tako dobrega*).

Četrti cikel — *Razklani jambor* — združuje pesmi o generaciji in času. Košuta je v nekaterih pesmih postavil lastne poglede, sicer pa se programsko podreja Zajcu (*Zarjovi, črni bik...*) Sklicevanje na omenjenega avtorja je razumljivo, ker Košuta tudi v drugih momentih teži v območje tovrstnih pojmovanj časa, ni pa bilo to povsem nujno, saj ima v svoji poeziji dovolj lastnih idej. To je vsekakor davek, ki ga je Košuta moral plačati ob svojem knjižnem debutu. Zajcu se je najbrž zelo težko izogniti, ker gre za fenomen, ki postavlja norme generaciji. Prav zaradi tega vpliva in pa tudi nekaterih drugih heterogenih stilnih prvin je četrti cikel na splošno najmanj enoten in najmanj avtorjev. To nam preprosto pokaže primerjava pesmi *Miši s Travo nemira* ali z *Goro nad dolino*.

Zlizada obala, peti in zadnji cikel, je vsebinsko nadaljevanje prvega in tretjega cikla, po izpovedni fakturi pa so te pesmi najbolj globoke in najbolj prepričljive. To je homogena lirika ljubezenskega doživljanja in refleksija o njem (*Si, ko tkeš šepetanje trav v omamo / ki z njo odevaš telo* ali *Po naplavljenih algah dišita telesi / in po slovesu*). Ta Košutova ljubezenska pesem je ena izmed najmočnejših enot v zbirki.

Za Košutovo poezijo v celoti je značilna motivna ožina, ki sicer intenzivno variira med ljubezensko izpovedjo in življenjsko refleksijo, vse pa je vpeto v ozek prostor morja in obale, od koder je pesnik eliminiral vse, kar ni moglo podpreti njegove izraznosti. Tako je zbirka sorazmerno skopa, pa tembolj enotna. Pesniku je tržaška obala bolj ali manj samo izhodiščna pozicija, sicer pa se vsa poezija dviga v intimnost osebne problematike in le sporadično v širša obzorja. Potemtakem ne dopolnjuje tržaških ustvarjalcev, ki so z upodobitvami tržaškega predela prinašali pomembne vrednote v slovensko literaturo. Za Košuto ni več tistih problemov, ki so pestili prejšnje generacije, njegov edini namen je, da po svoje interpretira čas in svoje bivanje v njem. V metaforično postavljenem naslovu — *Morje brez obale* — je najbrž treba iskati Košutovo življenjsko razpoloženje oziroma filozofijo.

Kakor je mogoče v motiviki in v idejni zasnovi zbirke govoriti o dobršem deležu avtorjeve izvirnosti, tako velja za oblikovno stran, da ima precej samostojno formiran koncept, ki skozenj sicer bolj ali manj opazno bodejo vzorniki. Košuta se je šolal pri svetovni pesniški eliti, na prvem mestu so Španci in Italijani, ter pri sodobnih domačih avtorjih. Brez posebnih težav bi se avtor izognil kakšni preočitni šablono in konvencionalnosti (*noži, grlo, jezik, potuhnjene sence*), ker ima dovolj močan osebni izrazni podstavek, ki ga odlikujeta discipliniranost in svežina. Košutov pesniški jezik premore marsikatero stilno fineso, ki je novost v naši poeziji, opazno pa je, da se v precejšnji meri nagiba k esteticizmu. Pri tem mu pomaga svoboden verz, čeprav je žal grajen po različnih stilnih normah. Kljub mnogim modernizmom ostaja Košutova poezija še vedno v mejah umirjenega oblikovanja in vzbuja deloma celo vtis žlahtne preprostosti.

Vrsta zrelih izpovedi, svojskih stilnih upodobitev, uravnana besedna faktura in enotnost zbirke potrjujejo, da je bil Košutov vstop v javnost upravičen. To je poezija, ki jo sprejemamo zaradi čistega liričnega stržena, sprejemamo pa seveda s pridržkom. Svojo umetniško kvaliteto, ki je v zbirki prepričljivo nakazana, bo pesnik moral potrditi z novim delom. To je zanj tudi največja odgovornost, ki jo je izzval s prvcem.

Andrej Tušek

LIKOVNA UMETNOST

OB RAZSTAVI JUGOSLOVANSKIH IKON

Velika razstava kopij srbskih in makedonskih fresk je leta 1960 v Narodni galeriji Slovencem prvokrat približala srednjeveško umetnost našega Juga. To je bilo res srečanje z enim od vrhov bizantinske umetnosti, z vzgibom ustvarjalnega duha, ki je enakovreden velikim dosežkom zahodne umetnosti. Nasilje bi bilo, če bi hoteli to umetnost ostro oddeliti od celotnega umetnostnega dogajanja v širšem evropskem prostoru, saj je bila zdaj opaznejše, drugič bolj prikrito v njem vendarle stalno navzoča. Zelo mikavno vprašanje, kako je latentno vplivala na razvoj zahodnoevropske umetnosti njena vzhodna sestra tudi v najbolj avtohtonih stilnih dobah, npr. v gotiki ali v baroku, še zdaleč ni razčiščeno. Poglejmo le v zakladnico češke umetnosti okoli 1400 z njenimi »lepimi Madonami«: v daljavi slutimo vzhodno bliskavico. Kdo bi si mislil, da moremo ikonografsko razložiti relief Marijine smrti na naši Ptujski gori le z naslonom na neki bizantinski (pač slonokoščeni) prototip? In ali ni celo naš baročni Fortunat Bergant poznal nekatera dela bizantinskega slikarstva tudi iz večje bližine, pa naj jih je srečal že v Benetkah ali v Hrvatskem Primorju?

Načrtno raziskovanje, odkrivanje in restavriranje spomenikov srbske in makedonske srednjeveške umetnosti je v zadnjih letih umetnostno bizantologijo nenavadno obogatilo, saj je dopolnilo in osvetlilo prav nekatera njena najtemnejša poglavja. To velja tudi za študij naših ikon. Nedavna razstava ob bizantološkem kongresu v Ohridu jih je pravzaprav svetu prvokrat predstavila v zaokroženi podobi — dala pa je pobudo tudi za razstavo, ki smo jo letos od 15. maja do 15. julija doživeli v Narodni galeriji v Ljubljani. Izbor gradiva je bil tod sicer nekoliko drugačen kot v Ohridu (in nato v Beogradu); v dobro mu lahko štejemo, da je pridružil več primerkov »zahodnjaško« oplojenih in baročnih spomenikov, toda odreči smo se morali prav najlepšim makedonskim ikonam iz Ohrida. Vendar pa je 75 ikon iz šestih stoletij, ki pripadajo geografsko Srbiji, Makedoniji, Črni gori, Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, nudilo dovolj zadovoljiv pregled stilnega razvoja, vzponov in upadov te pomembne umetnostne vrste, čeprav je tudi res, da se laičnemu obiskovalcu v gradivu ni bilo lahko znajti, ker ga je tudi nekoliko ohlapni katalog rad puščal na cedilu. Toda umetnostno doživetje zaradi tega ni bilo prikrajšano. Kdor se je pred leti poglobil v tematsko bogastvo srbskih in makedonskih fresk, je prepoznal tudi v ikonah mnoge sorodne kompozicije, srečal je enako stilno govorico in ne v zadnji meri tudi tisto izredno kulturno-duhovno